

ДІЕСЛІВНА НАРАЦІЯ В ІНФОРМАЦІЙНИХ МЕДІАПОВІДОМЛЕННЯХ ПРО ВІЙНУ В УКРАЇНІ

Дащенко Наталія Левківна,

*кандидат філологічних наук, доцент кафедри журналістики
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка*

Повномасштабне вторгнення країни-агресора в Україну зумовило формулювання нових вітчизняних стратегічних наративів. Офіційне трактування терміна «стратегічний наратив» подано в Доктрині інформаційної безпеки України: «спеціально підготовлений текст, призначений для вербального викладення у процесі стратегічних комунікацій з метою інформаційного впливу на цільову аудиторію» [4]. За дослідженням Н. Лебідь, «Позитивна семантика наративів «Україна переможе, а росія програє» (і його варіанта «Україна – непереможна країна»), «Захід – партнер України та помічник», «Слава ЗСУ!», «Слава героям!», «Україна – єдина» працює на підсилення бойового духу, на поширення проукраїнських настроїв серед населення та на формування оновленої нації героїв, яким є чим пишатися всередині своєї країни» [1, с. 299]. Представлення наративів у медіа відбувається завдяки мовним (тексти) та позамовним засобам (меми, інфографіка, фото, відео). Семантична тональність наративів варіюється відповідно до жанрів журналістики, функційного стилю мови, політики засобу масової інформації, авторської манери тощо.

Офіційне інформування про хід воєнних дій відбувається завдяки залученню у повідомлення мовних засобів відповідного стилю (офіційно-ділового та підстилю мови ЗМІ публіцистичного стилю) у поєднанні з великою кількістю спеціальної лексики – професіоналізмів і термінології військової та воєнної сфери. Наратцію забезпечують дієслова, частиномовна суть яких призначена відобразити великий спектр інформації про дії, вчинки, поведінку. Завдяки особливим граматичним категоріям та власне дієслівній семантиці офіційні повідомлення набувають специфічної динаміки, відмінної від енергії, якої ця частина мови надає текстам публіцистичним і художнім при репрезентації тих самих подій.

Враховуючи виняткові парадигматичні та валентні особливості і можливості дієслова, спробуємо окреслити основні способи дієслівного представлення воєнних подій в Україні в інформаційних медіаповідомленнях. Джерелом дослідження слугували матеріали початку 2023 р. в рубриці «Війна» сайту «Радіо Свобода» [2].

Наратив завжди формулюється коротко. Його розгортання відбувається у тематичних текстах – від слоганів і реклами до різножанрових масовоінформаційних матеріалів і повноцінних художніх (ширше – мистецьких) творів. У сучасних медіа в форматі сторітелінгу представлені

оповіді та історії, які відображають, ілюструють, доповнюють, увиразнюють основні смисли новітніх національних наративів, що сформувалися під впливом вторгнення РФ в Україну як стратегії опірності щодо інформаційних, пропагандистських, воєнних загроз національній ідентичності українців.

Для журналістики, на відміну від пропагандистських наративів, властиве застосування смислових наративів, що ґрунтуються на доповненій класичній моделі п'яти запитань (5W+): хто, що, де (+ як), коли, чому, а також додаткових складників: скільки та передбачення (forecast) [3]. Деталізація наративів здійснюється у контекстах, де сильним словесним меседжем виступає дієслово. Воно представляє розгортання події, її перебіг, створює динаміку чи є засобом статичного змалювання.

Загалом у розглянутих інформаційних медіаповідомленнях застосовано невеликий лексичний склад дієслів, основна семантика яких вказує на воєнні дії: *воювати, маневрувати, мінувати, обороняти, обстріляти, озброїти, окупувати, штурмувати, форсувати* та ін.

Офіційне інформування застосовує для передання динаміки війни загальновоживану лексику, переважно нейтральну зі стилістичного погляду, як-от: *відходити, завдати, задіяти, застосувати, затягувати, збити, зосередити, просуватися, оточити, стримувати, тривати, утримувати* та ін. Формальна валентність дієслів реалізується у синтаксичних зв'язках, а утворені конструкції (часто розширені) семантично тяжіють до тематичного поля «війна»: *виграти війну, затягувати війну, знесли ворога, продовжать обстріли, провели контратаки, несе втрати, бережуть резерви, підтягують резерви, стримувати ворожу навалу, захищати свою землю, звільнити великі території, завдали ракетних ударів, зменшилась інтенсивність вогню, демонструє обмежену боєдатність, розгортаються військові підрозділи, будуються фортифікаційні споруди* тощо.

Інформування про воєнні дії часто реалізується завдяки складним дієслівним конструкціям, що фіксують взаємне семантичне доповнення: *поїхав воювати; пробувати відвойовувати* [окуповані території]; *почали отримувати* [важку техніку]; *намагаються вести* [наступальні дії], *дозволять захиститися* [від ударів ракет], *закликала посилити* [протиповітряну оборону].

Загальній тенденції офіційного інформування відповідає використання в медіаповідомленнях віддієслівних іменників, які надають викладові абстрактного, відстороненого значення. І хоч такі іменники не інтенсифікують розповідь, однак апелюють до семантики вихідних дієслів: процесуальності, тривалості, результативності, фазовості, незакінченості тощо. Носіями динамічної інформації виступають іменники *відхід, зачищення, мінування, наліт, оточення, пересування, підвіз, розвідування, розсічення, стримування, постачання*. Наприклад: *нанесення удару, відбиття наступу, пересування в тилу ворога, поновлення штурмів, загроза ураження, загроза оточення* та ін.

Конотативні дієслова, які містять оцінний, емотивний, експресивний чи стилістичний компоненти, залучаються зрідка, оскільки семантика інформування дистанціюється від вираження ставлення суб'єкта до об'єкта висловлювання. Проте навіть офіційне інформування не позбавлене повного «відфільтрування» емоційно-оцінних лексем. Особливо, коли це стосується такої чутливої теми, як війна. Тому сполучуваність дієслова стає основою для висловів з переносним значенням: *розвивати наступ, переламати хід війни, зламати настрій росіян, вимотати ворога, розрізається навпіл угруповання росіян, перерізати так званий сухопутний коридор на Крим, вбивати мотивацію російських військовослужбовців, перемелюється наступальний потенціал російської армії* та ін. Саме використання переносного значення забезпечує інформаційним матеріалам деякий мінімум вираження ставлення до подій.

Розуміння функцій і значення дієслів у структурі нарації про війну пов'язане з «нарративом події», який пояснює поточну ситуацію та її окремі складники, дозволяє співвіднести факти, події, вчинки супротивних сторін. Така функційність дієслова забезпечує інформаційним медіаповідомленням включеність у стратегічні наративи, які науковці розуміють як «одну чи кілька пов'язаних між собою історій, що переважно ґрунтуються на реальних подіях, значення та роль яких у ході розповіді модифікується, а також має чітку, логічну, естетичну побудову, делікатно підібрану фактичну доказову базу, спрямовану на подальшу колекцію світосприйняття й поглядів потенціальних реципієнтів наративу» [5, с. 36]. Отже, на рівні сприймання окремі інформаційні медіаповідомлення складають загальну картину найважливішого для України сучасного наративу про перемогу над агресором, а дієслова є маркерами просування на цьому шляху, дозволяють поєднати, зібрати докупи події та дійових осіб у межах системи «історій», що формують, ілюструють стратегічний наратив «Україна переможе!». На думку Н. Лебідь, «Стратегічні наративи в період війни впливають на психоемоційні стани суспільства, пропонують спосіб досягнення мети, забезпечуючи громадськість розумінням і сенсом подій, пов'язаних із застосуванням воєнної сили» [1, с. 296].

Нарація офіційних медіаповідомлень про воєнні дії відображає тенденцію офіційно-ділового стилю до дієслівної збідненості, натомість – домінування іменних частин мови. Динамізм подій підпорядкований навіть не зображальності текстів, а їх інформативній функції та відстороненій манері викладу. Інформаційна журналістика створює «довідкові матеріали» у межах певної тематики, тому використовує шаблонне розповідання, зумовлене формальними вимогами жанрів. За рамки інформування виходять інші види і жанри журналістики, нарація яких розгортається в сюжетах, персонажах, деталях оповіді, підтекстах, міжтекстових зв'язках тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лебідь Н. М. Наративи війни в українських ЗМІ в умовах повномасштабного вторгнення росії. *Вчені записки ТНУ ім. В. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2022. Т. 33 (72). № 5. Ч. 2. С. 295-300. URL: https://philol.vernadskyyjournals.in.ua/journals/2022/5_2022/part_2/49.pdf
2. Радіо Свобода : сайт. URL: <https://www.radiosvoboda.org/>
3. Стратегічні наративи і їх битви у геополітиці, війнах і бізнесі – виклики і ризики для України. *Українська воєнна партія : незалежне мережеве видання*. URL: <http://mil.biz.ua/blog/%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D1%96-%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%B8-%D1%83-%D0%B3%D0%B5%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D1%86%D1%96-%D0%B2/>
4. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України» № 47/2017 від 29.12.2016 р. «Про Доктрину інформаційної безпеки України». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/472017-21374>
5. Чеховська М., Рагнев А. Стратегічний наратив у системі стратегічних комунікацій. *Право і суспільство*. 2018. № 5. Ч. 2. С. 32-37. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2018/5_2018/part_2/7.pdf

ПАМ'ЯТЬ ПРО ВІЙНУ У НАРАТИВАХ ВОЛИНСЬКОГО ПОЛІССЯ

Демедюк Марина Валентинівна,

кандидатка філологічних наук, старша наукова співробітниця відділу фольклористики Інституту народознавства НАН України, м. Львів

Одним із здобутків людської цивілізації є здатність пам'ятати, зберігати для нащадків як матеріальну культуру, так і усні свідчення про минуле. Однак у пам'яті людини чи спільноти фіксується не все, а лише те, що стало важливим для її становлення, розвитку чи занепаду. Важливим компонентом історій з особистого досвіду є суб'єктивність, яка, на думку С. Шталь, становить ключовий елемент при трансформації індивідуального досвіду у культурний текст шляхом оповідання історій [3, р.118]. Оповідач, на думку дослідниці, обирає тему і засоби для її розкриття з готового масиву фольклорних форм. Сама ж історія не є доконаним текстом без взаємодії оповідача і слухача, де останній не просто пасивний спостерігач, а навпаки – активно залучений у процес творення.